

Kansanopistotoiminnan alku Suomessa

Ensimmäiset kansanopistot perustettiin Suomeen vuonna 1889 – oppia oli haettu muista Pohjoismaista, ennen kaikkea Tanskasta. Ensimmäisenä toimintansa aloitti kyseisen vuoden tammikuun 16. päivänä **Kangasalan opisto**, joka keskittyi ennen kaikkea käsitöiden opettamiseen naisille. Opiston johtajana toimi **Sofia Hagman**, jonka sisar **Lucina Hagman** oli muun muassa **Unioni Naisialiitto Suomessa ry:n** ensimmäinen puheenjohtaja. Lokakuun 10. päivänä samana vuonna pidettiin **Borgå folkhögskolan** avajaiset Pappilanmäen kansakoulussa Porvoossa. Kangasalan opisto toimi johtajansa kuolemaan saakka vuoteen 1900. Borgå folkhögskolan historiassa alkoi uusi kausi 1.1.2005, kun se liitettiin yhteen myös Porvoossa toimineen **Svenska folkakademin** kanssa. Syntyi **Borgå folkakademi**.

1900-luvun alun poliittinen kuohunta ja kansanopistoyhteistyö

1800-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan alussa kansanopistoja perustettiin lisää, yleensä hajalleen ympäri maaseutua. Vuonna 1904 maassa toimi 16 kansanopistoa, joissa oli työvuonna 1904 - 1905 yhteensä 699 opiskelijaa. Niiden kesken syntyi jo varhain yhteistoiminnan tarve, ja tällöin oli **Kansanvalistusseuralla** yhteisenä näyttämönä merkittävä osuus. Kansanvalistusseura oli perustettu jo vuonna 1874 edistämään sivistystyötä kansan parissa. Seuran kokouksissa pidettiin keskusteluja ja alustuksia kansanopistokysymyksistä.

Kansanopistojen ensimmäinen oma kokous toteutettiin kesällä 1896. **M.O. Karttunen** mukaan yhteensä noin 70 henkeä molemmista kieliryhmistä kokoontui elokuussa **Hämeen kansanopistoon** Sääksmäelle. *”Kaikki asuivat ja ruokailivat opistolla. Näin yhdessäolo oli iltaisinakin mahdollista. Sama mikä on aina koettu kansanopistoissa pidetyissä kokouksissa tärkeäksi, ihastutti jo silloin.”* (Karttunen s. 53)

1900-luvun alkupuoli oli levotonta aikaa sekä maailmanlaajuisesti että Suomen suuriruhtinaskunnassa. Venäjän sotilaallinen heikkous oli paljastunut, ja vallankumouksellinen mieliala oli nousussa. Kesäkuussa vuonna 1904 Helsingissä tapahtunut kenraalikuvernööri **Bobrikovin** ampuminen kouluylivaltuutuksen apukamreerin **Eugen Schaumanin** toimesta kuohutti mielialoja Suomessa. Sanomalehtiä valvottiin ja toimittajia erotettiin. **Päivälehd**en toimittaja **Atte Törnqvist** (myöh. **Tarjanne**) pakotettiin myös eromaan, ja hänet valittiin Vihdissä sijainneen **Länsi-Uudenmaan kansanopiston** johtajaksi. Näin hän pääsi isännöimään opistossa syksyllä 1905 järjestettyä kansanopistokokousta.

Suomen Kansanopistoyhdistyksen perustamiskokous vuonna 1905

Vuoden 1905 kansanopistokokous järjestettiin 15. – 16. syyskuuta Länsi-Uudenmaan kansanopistossa Vihdissä. Siellä oli 62 osanottajaa: opettajia oli kymmenestä opistosta ja johtajia 13 opistosta. Kokouksen puheenjohtajina toimivat **Pohjois-Savon kansanopiston** johtaja **Hjalmar Mikander** ja **Kronoby folkhögskolan** johtaja **Johannes Klockars**. Tämän kokouksen pöytäkirja oli ensimmäinen, joka jaettiin painettuna kansanopistoille.

Kokouksessa keskusteltiin muun muassa maatalousopetuksesta, agronomiopettajien asemasta ja kansanopiston merkityksestä maaseutunuorison opinväylänä. Toisaalta pelättiin sivistyneistön vieraantumista kansanopistosta, mistä oli merkkejä näkyvissä. Sunnuntain vietto internaatissa, naisten voimistelun merkitys sekä kilpaurheilun kielteinen vaikutus olivat myös asialistalla.

Johtaja **K. O. Vikman** (**Lounais-Karjalan kansanopisto**, Vironlahti) teki aloitteen oman yhdistyksen perustamisesta. Tätä kannatettiin yleisesti ja yhdistys päätettiin yksimielisesti perustaa. Valittiin väliaikainen toimikunta, ja samalla keskusteltiin omasta lehdestä. ”*Eryisesti oman yhdistyksen perustamisen kautta tämä kokous oli tärkeimpiä yhdessäoloja ja aloittaa uuden kauden yhteistoiminnassa.*” (M. O. Karttunen s. 60).

Kansanopistoyhdistystyön alkutaival

Suurlakon jälkeen heräsi toiveita valtionavustusten saamisesta varsinaiselle kansanopistotyölle. Talvella 1906 kansanopistolähetystö kävi senaattorien **Donner** ja **Antell** puheilla esittämässä asiaa. Jo saman vuoden syksyllä kansanopistoille myönnettiin avustusmääräraha.

Vihdin kansanopistokokouksessa oli ehdotettu, että kesällä 1906 Kuopion maanviljelysnäyttelyn yhteydessä järjestettäisiin kansanopistotyötä esittelevä paviljonki, ”*koska sellaiset herättivät yleisön huomiota*”. Tämä toteutettiin ja paviljongissa oli esillä naisten ja miesten käsitöitä 13 kansanopistosta. Yhdistyksen kokous oli päätetty pitää Pohjois-Savon kansanopistossa, jonne näyttelyyn osallistunut kansanopistoväki matkusti laivalla Kuopiosta. Perille päästiin vasta myöhään illalla ja kokous pidettiin sen jälkeen yöllä, kerrotaan kansanopiston vuosikertomuksessa.

Tuoreen yhdistyksen voimat joutuivat koetukselle, kun kansanopistoväen tehtäväksi tarjottiin 7. pohjoismaisen kansanopistokokouksen järjestäminen Suomessa kesällä 1907. Kokoukseen saapui Tanskasta 140 osanottajaa, suomalaisia oli mukana ainakin 100. Norjasta saapui kaksi osanottajaa, ”Amerikasta ja Venäjältä” kummastakin yksi. Ruotsista ei tullut ketään, mikä herätti huomiota myös lehdistössä. Ruotsin ja Norjan suhteita hiersi ns. ’unioniriita’, jonka seurauksena Norja oli edellisenä vuonna itsenäistynyt.

Pohjoismainen kokous alkoi Helsingin yliopiston juhlasalissa luentosarjalla 12.- 15. elokuuta. Ohjelmaan kuului myös ”yhdessäoloa”: tervetuliaisilta Uusmaalaisten talolla, toisena päivänä laivamatka ja kolmantena Helsingin yhdessäolon päättäjäiset. Varsinainen pohjoismainen kansanopistokokous pidettiin Porvoossa ”runoruhtinaan kaupungissa, kokouspaikkana oli vanhan kunniaakaan lyseon juhlasali”.

Kansanopistoyhdistyksen ensimmäinen vuosikokous vuonna 1907

Pohjoismaisen kokouksen yhteydessä Porvoossa pidettiin myös Kansanopistoyhdistyksen ensimmäinen vuosikokous 18. – 19.8.1907. Puheenjohtajana toimi johtaja Hj. Mikander ja sihteerinä tohtori **Uno Karttunen**. Jäseniä yhdistykseen oli siihen mennessä ilmoittautunut 80 eli puolet päätoimisista opettajista. Vuosikokouksen tärkeimpiä tehtäviä oli hyväksyä säännöt. ”Keskustelua herätti, voitaisiinko jäseniksi hyväksyä muitakin kuin opistojen johtajia ja opettajia. Pelättiin että jos yhdistyksestä tulee kansanopiston ystävien seura, sen voivat helpommin sivulliset vallata. Päätökseksi tuli, että jäseniksi voitiin hyväksyä vain opiston opettajia tai sellaisina toimineita.” (Karttunen s. 85)

”Johtajat Klockars, **Torvelainen** ja **Kojonen** muotoilivat keskustelujen perusteella sääntöjä kokouksen väliajoilla ja ne saatiin hyväksytyiksi päivien aikana. Niiden varassa toimittiin, vaikkei niitä saatu virallisesti hyväksytyiksi ennen vuotta 1917. Kun yhdistys tarvitsi oikeuskelpoisuutta, kuten anoessaan rautateiltä alennuksia kokousten osanottajille, se käytti Kansanvalistusseuran välitystä.” (Karttunen s. 85)

Tiivistelmä perustuu M. O. Karttusen teokseen Suomen kansanopisto 1889 – 1979 (Forssa 1979). (ISBN 951-99197-9-1)

Sari Virtanen